

УДК 378. 094. 04

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ МОЛОДШИХ СПЕЦІАЛІСТІВ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ

Волкодав Тетяна Анатоліївна

м.Вінниця

Розглянуто в ретроспективі становлення диференційованого навчання в Україні, США та країнах Західної Європи. Окреслено окремі проблеми диференціації навчання в українських школах. Встановлено місце та роль диференціації навчання молодших спеціалістів фінансово-економічного профілю в процесі їхньої фахової підготовки. Запропоновано прийоми диференціації навчання в коледжі фінансово-економічного профілю. Наведено приклади здійснення диференціації навчання студентів фінансово-економічних спеціальностей в процесі лекційних, практичних занять та організації їхньої самостійної навчально-пізнавальної діяльності при виконанні домашніх завдань.

Ключові слова: диференціація навчання, індивідуалізація навчання, фахова підготовка майбутніх молодших спеціалістів, профільне навчання.

Постановка проблеми. В середніх навчальних закладах освіти України втілена налагоджена схема диференційованого підходу до учнів у процесі навчання. Реформування системи вищої освіти відповідно до Європейських стандартів вимагає і від викладачів вищих навчальних закладів забезпечення індивідуального підходу до студентів у процесі їхньої фахової підготовки. Одним із способів такого підходу є диференціація навчання студентів.

Аналіз останніх досліджень. Окремі аспекти проблеми диференціації навчання в педагогічному процесі навчальних закладів досліджені в наукових працях українських учених Г.С.Сторова, Н.М.Лавриченко, О.І.Локшиної, Л.П.Пуховської, А.А.Сбруєвої.

Проблему профільної диференціації також досліджували низка науковців ближнього зарубіжжя: В.В.Ворошилов, М.І.Губанов, Г.В.Дорофєєв, В.М.Монахов (Росія), Г.М.Бунтовська, Н.Г.Огурцов (Білорусія), Х.Й.Лійметс, І.Е.Унт (Естонія).

Однак, в практичній діяльності фінансово-економічних вищих навчальних закладів II рівня акредитації, питання диференціації навчання студентів залишається недостатньо реалізованим.

Метою даної статті є з'ясування місця і ролі диференціації навчання молодших спеціалістів фінансово-економічного профілю в процесі їхньої фахової підготовки, виокремлення й теоретичне обґрунтування ефективних прийомів диференціації навчання в коледжі фінансово-економічного профілю.

Виклад основного матеріалу. Наш аналіз літератури засвідчує, що в розвинутих європейських державах не тільки в школах, а й у вищих навчальних закладах диференційований підхід у процесі навчання студентів є нормою. Кожна людина має індивідуальні психологічні особливості: темперамент, риси характеру, вроджені здібності до окремих дисциплін, швидкість сприймання інформації, швидкість розв'язування задач тощо.

В законі України №37-38 «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р., ст. 10 йдеться про «міжнародну інтеграцію та інтеграцію системи вищої освіти України у Європейський простір вищої освіти за умови збереження і розвитку досягнень та прогресивних традицій національної вищої школи» [1].

Звернемося до історії розвитку ідеї диференціації навчання. В 20-х роках минулого століття у вітчизняній і зарубіжній педагогіці почалися активні розробки в області індивідуалізації та диференціації навчання, причиною були економічні та політичні реформи того часу. Незважаючи на те, що розробки в галузі індивідуалізації та диференціації навчання в СРСР, Західній Європі та Америці почалися приблизно в один і той самий час, нині західна педагогіка має набагато більш здобутки в цьому напрямку. Це можна пояснити тим, що в державному стандарті освіти СРСР були єдині навчальні плани і єдина навчальна програма для всіх. У США, Франції, Італії та інших західно-європейських країнах система освіти пішла децентралізованим шляхом. Варіативність пла-

нів, програм, навчальних предметів, різноманіття навчальних закладів давала можливість враховувати індивідуальні особливості як учнів, так і студентів.

На сьогоднішній день у зарубіжній педагогіці врахування індивідуальних якостей особистості в процесі навчання сприймається не тільки як факт, а і як дидактичний принцип поділу студентів на певні групи. В залежності від того, якою мірою враховуються особливості кожного окремо взятого студента, відбувається наближення диференційованого навчання до індивідуалізованого.

Нині в зарубіжній школі є дві моделі диференціації: гнучка, елективна (США, Великобританія), яка передбачає вільний вибір дисциплін на основі переліку обов'язкових предметів; жорстка, селективна (Німеччина, Франція, Швеція) – вибір тих чи інших напрямів навчання у гімназіях, ліцеях, коледжах після закінчення єдиного загальноосвітнього ступеня школи. У таких країнах Західної Європи як Англія, Данія, Голландія, Норвегія, Фінляндія, Франція, Швейцарія, Швеція учні на протязі перших шести років навчання отримують загальну освіту. До сьомого класу вони мають обрати один з двох напрямів подальшого навчання: академічний, який відкриває шлях до вищої освіти, та професійний, де перевагу мають профільні та прикладні дисципліни.

Подібною є система навчання в Болгарії, відмінним є лише те, що у болгарській загальноосвітній школі передбачено 12-річну обов'язкову середню освіту, проведення державного тестування для випускників, а профільна диференціація починається з 9-го класу та має три напрями: гуманітарний, природничо-математичний та техніко-технологічний.

В австрійських профільних школах для учнів створено умови вибору індивідуальних дисциплін, уроків для відвідування і форми навчання за погодженням зі шкільною Радою. Австрійська система навчання максимально індивідуалізована під кожного учня. [6]

У Франції середня освіта містить два цикли: перший – навчання в коледжі, другий цикл поділяється на професійні училища та ліцеї. [5]

У школах США, наприклад, практикують поділ учнів на чотири категорії відповідно до їх розумових здібностей (коефіцієнт інтелекту - IQ): 1) високий рівень (IQ = 110 балів і вище). Залежно від кількості балів за тестом IQ учнів цієї категорії класифікують як дуже здібних (110-119), незвичайних (120-139) і обдарованих (140 і більше); 2) середній рівень (IQ = 90-109 балів); 3) рівень, нижчий за середній IQ = 70-89). До цієї групи належать діти із затримкою в розумовому розвитку (80-89) і межовими порушеннями інтелекту (70-79); 4) розумово відсталі діти IQ нижче 70). їх поділяють на таких, що піддаються навчанню (приблизно 50-60), піддаються прищепленню елементарних навичок (приблизно 25-49) і таких, що потребують постійної опіки (нижче 25).

Також у США є система виявлення і спеціального навчання найбільш обдарованих дітей. З 10 найкращих шкіл, відбираються 600 тисяч найрозумніших учнів, потім відбір проводиться ще у кілька етапів за допомогою спеціальних тестів, поки обдарованих підлітків не залишиться 35 тисяч. Таким учням дозволено екстерном проходити навчання, переступати через 1-2 класи, раніше проходити підготовку у вищих закладах освіти.

Розглянемо детальніше специфіку диференційованого навчання. Диференціація навчання – це така організація навчального процесу, при якій створюються умови, що дозволяють студентам розкрити свої потенційні можливості [3]. Диференціація навчання доцільна під час різних типів аудиторних і поза аудиторних занять: Розкриємо можливості диференціації навчання у фаховій підготовці молодших спеціалістів фінансово-економічного профілю у процесі лекцій та практичних занять.

Кожну лекцію варто розпочинати із повторення та закріплення раніше вивченого матеріалу. Один з можливих шляхів

диференціації на цьому етапі – умовно поділити студентів на 3 групи (сильних (А), середніх (В) та слабших (С)). Першій групі пропонуються картки з індивідуальними завданнями практичного характеру високого рівня навчальних досягнень, студенти другої групи – по кілька чоловік працюють біля дошки, розв'язуючи задачі середнього рівня складності, з можливістю звернутися за допомогою до викладача. Для студентів третьої групи пропонуються тестові завдання, куди включені питання з теоретичної частини попередньої лекції та 1-2 найпростіші задачі вивченої теми.

Наприклад, у процесі вивчення дисципліни «Статистика»

зі студентами фінансово-економічного коледжу ми апробували вказані прийоми при вивченні теми «Індекси». З даної теми передбачено одну лекцію та одне практичне заняття. Враховуючи важливість та певну складність теми для студентів, 4 навчальні години – це дуже мало часу для її належного засвоєння. Зазначимо, що третя частина навчального матеріалу винесена на самостійне опрацювання. Наведемо орієнтовний зразок завдань для закріплення та діагностики знань та умінь для кожної з трьох груп студентів.

Група А. Студенти групи отримують картки з індивідуальними завданнями і працюють самостійно протягом 15-20 хв.

Картка 1

Таблиця. Реалізація товару А по регіонах.

Регіони	Червень		Липень		Розрахункові дані		
	Середня ціна p_0 , грн.	Обсяг реалізації q_0 , шт.	Середня ціна p_1 , грн.	Обсяг реалізації q_1 , шт.	Реалізація за червень, p_0q_0 , грн.	Реалізація за звітний період, p_1q_1 , грн.	p_0q_1
1	12	10 000	13	18 000	120 000	234 000	216 000
2	17	20 000	19	9 000	340 000	171 000	153 000
Всього	x	30 000	x	27 000	460 000	405 000	369 000

Розрахувати:

- 1) як змінилася в середньому ціна по регіонах;
- 2) індекс змінного складу ціни;
- 3) абсолютне значення зміни ціни;
- 4) вплив на зміну середньої ціни зміни індивідуальної ціни і структури товарообігу;

- 5) індекс фіксованого складу;
- 6) індекс структурних зрушень;
- 7) абсолютне зміни середньої ціни за рахунок зміни структури;
- 8) перевірити розрахунки, використовуючи взаємозалежність між індексами середніх величин.

Картка 2

Маємо такі дані про кінцеві доходи та чисельність працівників об'єднання:

Показник	Період	
	базисний	звітний
Кінцеві доходи, млн грн	960	1300
Середньосписочна чисельність працівників, тис. чол.	425	440

Ціни на товари та послуги знизилась на 5 %.

1. Визначте індекси: а) ціни; б) купівельної спроможності гривні.
2. Обчисліть індекс кінцевих доходів.
3. Розрахуйте індекс реальних доходів.
4. Визначте індекс середньосписочної чисельності працівників.
5. Обчисліть індекс реальних доходів на одного працівника.
6. Зробіть висновки.

Група В. Студенти групи працюють біля дошки із задачами:

Задача 1. Грошові витрати на будівельно-монтажні роботи збільшилися у поточному періоді на 46,8%, а собівартість робіт - на 38%. Знайти індекс фізичного обсягу будівельно-монтажних робіт.

Задача 2. Трудомісткість технічного обслуговування верстатів у поточному періоді скоротилась на 20%. Визначити індекс продуктивності праці.

Задача 3. Споживчі ціни на товари та послуги зросли у поточному періоді порівняно з базовим на 35%. Визначити індекс купівельної спроможності грошової одиниці.

Задача 4. Індекс фіксованого складу рентабельності виробництва становив 58%, а індекс структурних зрушень - 105%. Визначити індекс змінного складу рентабельності.

Задача 5. Індекс середньої заробітної плати працівників і службовців у державному секторі становив 1,22, а індекс фіксованого складу - 1,15. Визначити індекс структурних зрушень.

Задача 6. Середній розмір ставки ввізного мита збільшився на 48%, а за рахунок структурних зрушень у складі завезеного товару скоротився на 2%. Визначити індекс фіксованого складу ставки ввізного мита.

Задача 7. У звітному періоді вартість товарної продукції становила 3600 тис. грн., а вартість товарної продукції звітного періоду в цінах базисного періоду 3000 тис. грн., випуск

продукції звітного періоду в цінах базисного 3300 тис. грн. Визначити індекс цін.

Задача 8. Вартість імпорту енергоносіїв зросла на 12%, фізичний обсяг - на 2,7%. Визначити ціни на імпортовані енергоносії.

Група С. Студенти групи вибирають один варіант відповіді в кожному питанні серед кількох запропонованих.

Тести

1. Індекси можуть характеризувати:
 - а) динаміку явищ (процесів);
 - б) співвідношення різноіменних показників;
 - в) співвідношення однойменних показників;
 - г) вплив окремих чинників на результуючу величину;
 - д) абсолютну зміну показників.
2. До індексів якісних показників відносяться:
 - а) індекс фізичного обсягу виробництва продукції;
 - б) індекс цін;
 - в) індекс продуктивності праці.
3. При їх розрахунку сумірники приймаються на рівні:
 - а) базисного періоду;
 - б) звітного періоду.
4. До індексів кількісних показників відносяться:
 - а) індекс фізичного обсягу виробництва продукції;
 - б) індекс собівартості;
 - в) індекс трудомісткості.
5. При їх розрахунку сумірники приймаються на рівні:
 - а) базисного періоду;
 - б) звітного періоду.
6. Індивідуальні індекси характеризують зміну:
 - а) окремих елементів сукупності;

- б) структури сукупності;
- в) всіх елементів сукупності;
- г) ознаки по окремій групі елементів сукупності;
- д) результуючої ознаки за рахунок окремих чинників.

7. Групові індекси характеризують зміну:

- а) окремих елементів сукупності;
- б) структури сукупності;
- в) всіх елементів сукупності;
- г) ознаки по окремій групі елементів сукупності;
- д) результуючої ознаки за рахунок окремих чинників.

8. Агрегатні індекси характеризують зміну:

- а) окремих елементів сукупності;
- б) структури сукупності;
- в) всіх елементів сукупності;
- г) ознаки по окремій групі елементів сукупності;
- д) результуючої ознаки за рахунок окремих чинників.

10. При розрахунку агрегатного індексу співвартості вагами можуть бути:

- а) ціни на продукцію;
- б) об'єми випуску продукції;
- в) витрати на виробництво.

11. Ціни на платні послуги у поточному періоді порівняно з базисним зросли у 2,1 рази, а кількість наданих послуг скоротилася на 30%. Індекс вартості наданих послуг становить:

- а) 3,0; б) 1,47; в) 1,64; г) 0,70.

12. Вартість біржового продажу акцій у поточному періоді збільшилась на 12%, а їх кількість зросла на 2%. Індекс цін на акції становить, %

- а) 114; б) 110; в) 109,8; г) 124. [4].

Переваги вказаного прийому актуалізації знань та умінь на початку вивчення наступної теми в тому, що викладач має можливість виявити прогалини у знаннях студентів з пройденої теми в залежності від рівня особистісних досягнень студентів. Студенти,

всі без виключення, мають можливість отримати додаткові бали, що є важливим з точки зору пізнавальної мотивації навчання.

Головне завдання практичних занять у фаховій підготовці молодших спеціалістів фінансово-економічного профілю – закріплення, переведення в довготривалу пам'ять теоретичних знань, формування вмінь і навичок з дисципліни, яка вивчається, оволодіння апаратом застосувань набутих знань та умінь. Практичні заняття, незалежно від дисципліни, що вивчається, значною мірою мають забезпечувати відпрацювання навичок та вмінь прийняття практичних рішень у реальних умовах професійної діяльності.

Незважаючи на те, що під час практичних занять найчастіше відпрацьовують теми, за якими було прочитано лекції, варто розглянути кілька типових задач на дошці та перейти до етапу підвищення якості виконання практичних завдань. Варто провести фронтальне опитування, здійснивши умовний поділ студентів на групи за рівнем навчальних досягнень.

Викладач має чітко пояснити студентам сутність завдань, що будуть розв'язуватись на практичних заняттях, при потребі варто розглянути кілька типових задач на дошці та перейти до етапу самостійної роботи, організованої за принципом диференціації навчання.

Висновки. На основі проведеного аналізу психолого-педагогічної літератури робимо висновок, що в сучасних навчальних закладах США та країн Західної Європи застосовують сукупні заходи з диференціації та індивідуалізації навчання: поділ учнів на групи за різними критеріями, наявність елективних навчальних дисциплін, здійснення допомоги відстаючим та стимулювання успішних, профільне навчання в старшій школі.

Ефективність впровадження диференційованого підходу в процес фахової підготовки майбутнього молодшого спеціаліста значною мірою залежить від рівня педагогічної компетентності викладача та його переконаності в доцільності та можливості диференціації навчання в вищих навчальних закладах фінансово-економічного профілю I-II рівнів акредитації.

Література та джерела

1. Дремова І.Б. Диференціація навчання і професійне самовизначення старшокласників у зарубіжній профільній школі / І.Б.Дремова // Сучасні інформаційні методики і технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. – 2012.
2. Закон України «Про вищу освіту» від 0.01.2014. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>. – Загол. з екрану. – Мова укр.
3. Кузьмінський А.І. Педагогіка вищої школи. Навч.посіб. / А.І.Кузьмінський. – Київ: Знання, 2005. – 486 с.
4. Локшина О.І. Статистика. Зарубіжна профільна школа: структурна організація, зміст освіти, підходи до оцінювання / О.І.Локшина // Рідна школа. – 2004. – № 4. – С.65-67
5. Перевозний А.В. Диференціація шкільної освіти: історія і сучасність / А.В.Перевозний. – Мн, 1996.
6. Овчаренко Г.М. Статистика. Збірник задач і тестових завдань / Г.М.Овчаренко, О.П.Логвінова. – Рубіжне: ІХТ СТУ ім. В.Даля, 2008. – 191 с.

Рассмотрено в ретроспективе становление дифференцированного обучения в Украине, США и странах Западной Европы. Определены отдельные проблемы дифференциации обучения в украинских школах. Установлено место и роль дифференциации обучения младших специалистов финансово-экономического профиля в процессе их профессиональной подготовки. Предложены приемы дифференциации обучения в колледже финансово-экономического профиля. Приведены примеры осуществления дифференциации обучения студентов финансово-экономических специальностей в процессе лекционных, практических занятий и организации их самостоятельной учебно-познавательной деятельности при выполнении домашних заданий.

Ключевые слова: дифференциация обучения, индивидуализация обучения, профессиональная подготовка будущих младших специалистов, профильное обучение.

The formation of establishing of differentiated learning in the Ukraine, the USA and Western Europe has been considered in retrospect. Particular problems of differentiation in Ukrainian schools have been named. The place and role of differentiation of junior specialist of financial and economic profile in the course of their training have been defined. Examples of differentiating learning of students of financial and economic fields during lectures, workshops have been provided as well as examples of organizing their individual teaching and learning activities on home tasks.

Key words: differentiation of learning, individualization of learning, professional training of future junior professionals, specialized education.